

Р.М. Чайка, П.М. Довгань

СЕРЕДНЬОВІЧНІ КАМ'ЯНІ ХРЕСТИ В с. ЛИСТВИНІ НА ВОЛИНІ

У 70-90-х роках археологічною експедицією Львівського університету проводились розкопки городища княжої доби біля с. Листвина Дубнівського р-ну на Рівненщині.

Крім городища систематично обстежували територію села та його околиць, багатих на археологічні знахідки різних епох, починаючи з неоліту до середини XIII ст¹. Цікавими знахідками є кам'яні хрести, які виявлені в кількох місцях села та його східної околиці.

Кам'яні хрести XIII-XVII ст. відомі в різних місцевостях Волині, проте поки що немає наукових узагальнень щодо цих знахідок. Тому кожна нова знахідка викликає інтерес і заслуговує публікації.

У Листвині відомо близько десяти хрестів. Більшість їх зміщені з первісного положення внаслідок забудови та розширення городів. При цьому частину хрестів було пошкоджено, можливо, засипано землею та будівельними відходами.

Зі слів місцевих жителів з'ясовано, що декілька хрестів збережено у первозданному стані. Отже є можливість визначити час і причини їх встановлення.

Один з хрестів знаходиться в урочищі "Біля кладовища" (садиба М. Гончарука). Він невеликий, плоский, витесаний з монолітного сірого каменю - місцевого пісковика. Його поверхня вкрита численними ямками, висота - 1 м, ширина в раменах - 55 см, товщина - 15 см (рис. 1). Рамена непропорційні, вузькі і короткі, вершина хреста децю звужена. Жодних написів на ньому

¹ Свешніков І.К., Нікольченко Ю.М. Ровенська область // Довідник з історії України. К., 1982. С. 52.

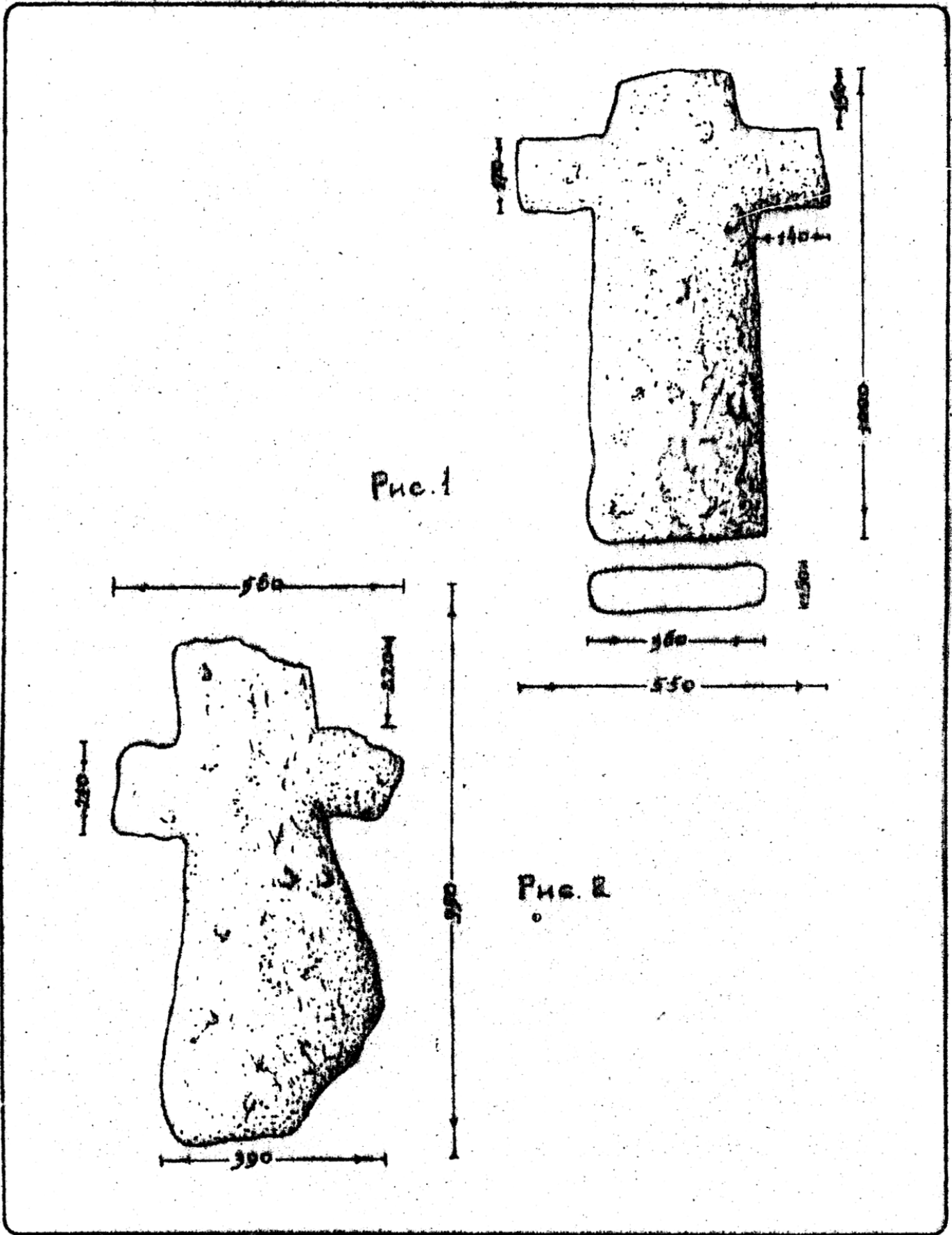
не виявлено, тому на цій підставі визначити час його встановлення неможливо.

З цією метою було закладено невеликий розкоп біля хреста. На глибині 1,05 м у материку виявлено скелет людини, похованої головою на захід. Покійник лежав на спині, руки складені на грудній клітці. Довжина скелета - 1,6 м. По обидва його боки простежувались зотлілі залишки деревини (ймовірно, труни) товщиною 0,2-0,3 см. У процесі розчистки скелета також не виявлено жодних предметів.

Ще один хрест знаходиться у південно-східній частині села (садиба В. Ковальчука). Він також витесаний з суцільної сірої кам'яної брили. Хрест досить примітивний, плоский, в основі дещо розширений, погано збережений. Вершина і рамена нерівні.

Під час обстеження хрест виступав на висоту 22 см від поверхні землі. Розширена основа його, у правій нижній частині якої бракувало невеликого фрагмента, опиралася на плоский камінь, який відігравав роль своєрідного фундаменту. Висота хреста - 95 см, ширина на рівні рамен - 56 см, товщина 14 см (рис. 2). Під основою хреста на глибині 1,5 м виявлено два людські скелети, які лежали на спинах головами на захід, паралельно один одному на відстані 1 м. Під час їх розчистки встановлено, що вони були порушені в попередні часи. Це підтвердили старожили села, зі слів яких поховання розкопувалось у 50-х роках. Тут теж не виявлено ніякого датуючого матеріалу.

У селі не збереглося відомостей про існування кладовищ на місці хрестів. Це можливо тільки в тому разі, якщо тут були поховані люди в зв'язку з епідеміями. Самі ж хрести є не тільки культовими пам'ятками, але й свідченнями каменеобробного ремесла.

Листвин. Середньовічні кам'яні хрести.